

MET DE ZZ 8 OP DE ZEEUWSE STROMEN

door M. de Smit

Voor de tiende maal in dit seizoen voer op vrijdag 30 juni schipper B.W. Schot uit Zierikzee met zijn mosselkotter, de ZZ 8 "Wilhelmina" de haven van Zierikzee uit met als doel: bodemonderzoek van de Zeeuwse wateren en het verzamelen van fossiele beenderen van land- en waterzoogdieren. Het was reeds lang bekend, dat deze beenderen op verschillende plaatsen in en bij de Ooster- en Westerschelde voorkomen, maar dit jaar kon voor het eerst een meer systematisch onderzoek uitgevoerd worden doordat de Shell een prijs beschikbaar stelde aan de heren Drs. G. Kortebout van der Sluijs en Drs. C.J. Overweel, beiden werkzaam aan het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie in Leiden. In vier weken wordt getracht zo veel mogelijk gegevens en materiaal te verzamelen. Drs. Overweel stelt het dagprogramma op, regelt de navigatie en noteert plaats en diepte van iedere trek. Drs. Kortebout sorteert de vangsten, hierbij met veel enthousiasme bijgestaan door de beide zonen van de schipper en hun knecht, geeft de botten een eerste schoonmaakbeurt en bergt ze op in kisten waarop het nummer van de desbetreffende trek genoteerd wordt zodat de vindplaats van de voorwerpen vast ligt. De kotter beschikt over vier korren: twee aan iedere zijde van de boot, die door middel van een krachtige motor neergelaten en weer opgehaald worden. De vissers moeten er voor zorgen, dat de netten naast elkaar over de grond slepen, zodat de beide achterste niet in het zog van de voorste terecht komen. Alleen bij het binnen boord halen en het legen van de netten is mankracht vereist.

Deze vorm van vissen maakte op ons een zeer efficiënte indruk. Het zal U duidelijk zijn, dat wij de gebeurtenissen van de 30ste juni met spanning tegemoet zagen. Het weer was ideaal: een stralende zon en geen wind. Drs. Overweel leidde ons eerst naar een plaats even buiten de kust van Noord-Beveland vlak onder Wissekerke waar hij op de kaart van de Hydrografische Dienst een vrij diepe put had ontdekt. Aan de hand van deze kaart en het zich aan boord bevindende echolood werd de put snel gevonden. Dit echolood is wel een onmisbaar instrument: tijdens het varen kan de veranderende diepte op een wijzerplaat afgelezen worden, zodat men hieruit met zekerheid kan afleiden op de juiste plaats te zijn. De eerste trekken vonden op ruim 30 meter diepte plaats. Ze leverden geen beenderen, wel fossiele schelpen op, waaronder prachtige, forse exemplaren van *Cyprina Islandica* (L.), een soort Noordkromp, waarschijnlijk uit het Plioceen.

Geen resultaat is ook resultaat, is de stelling van Overweel maar om een dreigende mouterij te voorkomen werd nu toch koers gezet naar het van vorige tochten bekende jachtgebied voor Domburg. Hier aangekomen was het afgelopen met het luie leven. Trek op trek leverde een keur aan beenderen op in een hoog tempo, zo hoog, dat het vissen afgeremd moest worden omdat Kortebout niet tijdig klaar kwam met het sorteren en opbergen. Denkt U vooral niet dat de beenderen gemakkelijk als zodanig zijn te herkennen. Vaak zijn ze bedekt met zeeanemonen en lagen bryozoën, waardoor ze vrijwel niet zijn te onderscheiden van stenen en stukken hout. Het meesteroog van Kortebout herkende echter in voor ons vormloze brokken een stuk van een slagtaand van een Mammoet of een middenvoetsbeen van een ander zoogdier. De herkomst van het merendeel van de beenderen zal voorlopig echter ook voor hem geheim blijven, daar het grootste deel van de vangst uit beenfragmenten bestaat. De vangst van één dag levert maanden laboratorium- en determinatie-

Overweel hanteert de sekstant

Foto de Smit

Kortebout in zijn element

Foto de Smit

Een deel van de buit van één dag

Foto de Smit

In stille bewondering voor de kies van een baby-mastodont

Foto de Smit

werk op, die van het hele seizoen tientallen jaren, waarschijnlijk zelfs voor meerdere generaties. De beenderen zullen eerst terdege gereinigd moeten worden. Vervolgens zal onderzocht worden of met behulp van de fluormethode een redelijke ouderdomsbepaling uitgevoerd kan worden. Tenslotte zal dan bepaald moeten worden tot welke dieren de beenderen behoren.

Wat wel al direct gedetermineerd kon worden waren overblijfselen van de Mastodont, een voorloper van de olifant. Bij de vondst van een melkkies van dit dier maakte Kortembout een solodansje aan boord: deze melkkies behoort tot de grote zeldzaamheden. Hij ging dan ook direct achter slot en grendel en de sleutel werd toevertrouwd aan de schipper, waarvan bekend is, dat het geen mens zal lukken hem deze afhandig te maken. Voorts werden er resten gevonden van de volgende reuzen: Mammoet, Elephas Meridionalis, een zeer grote Olifant, Wolharige Neushoorn en Grottenbeer. Verder: Equus Robustus, een fors paard zoals de naam al zegt, echter niet veel groter dan het huidige huisdier, Bever, diverse Hertensoorten, Dolfijn, Walrus en Walvissoorten. Van de Hyena werden knaagsporen in een bot ontdekt en bovendien keutels. Doordat de uitwerpselen van de Hyena veel beenderresten bevatten, wat bij een aaseter te verwachten is, hebben deze een goede kans te fossiliseren. Opgeviste gesteenten werden niet verzameld. Er zitten te veel brokken van de zeevering en andere kunstmatig aangevoerde stenen tussen. Wel troffen we een stuk veen met het kleurloze, maar aan de lucht blauw wordende mineraal Vivianiet aan. De levende have was minder dan wij ons voorgesteld hadden. Achteraf is dit toch wel begrijpelijk: de netten slepen betrekkelijk langzaam over de bodem, zodat vele dieren gelegenheid hebben tijdig weg te komen. Bovendien zijn de mazen van de netten vrij grof. Toch werd een aardig maaltje tong en andere platvis buitgemaakt benevens een mooie kreeft. Vrijwel alle in Nederland voorkomende soorten krabben kwamen boven water, maar geen zeepaardjes of andere opmerkelijke dieren waaraan de Oosterschelde toch wel rijk is.

Na afloop van het vissen kreeg het dek een flinke schoonmaakbeurt en tracteerde de schipper op een mooie oorlam.

Met de wetenschappelijke resultaten van het werk moeten we nog even voorzichtig zijn. De heer Overweel meende echter al tot de volgende conclusies te kunnen komen. De beenderen zijn niet in de verschillende putten in de Scheldebodem samengekolkt. Dit werd duidelijk bewezen doordat vele putten absoluut niets opleverden. Voor Domburg vertoont de bodem een langzaam aflopend plateau met aan de voet een vrij diepe geul. In de geul werd ander beendermateriaal aangetroffen dan op het plateau! De conclusie, dat de beenderen vrijwel niet verplaatst zijn, althans niet in recente tijden, lijkt gerechtvaardigd. Ter plaatse zouden dan door het water verschillende lagen uit het Tertiair aangesneden worden. Wij hopen echter hierover te zijner tijd nader nieuws te horen.

Aan boord werd door enige gasten betwijfeld of het nodig is zoveel beenderfragmenten van hetzelfde diersoort te conserveren. Het is echter van groot belang, dat ook het nageslacht over veel materiaal kan beschikken. Het lijkt aannemelijk, dat op het gebied van de ouderdomsbepaling nog wel het één en ander ontwikkeld zal worden. Of er altijd in de Nederlandse wateren naar beenderen gevist zal kunnen worden is de vraag. Juist het verzamelen is één van de belangrijkste kanten van dit werk. Een woord van dank namens alle geologisch geïnteresseerden in Nederland aan de Shell, die deze tochten mogelijk maakte, is hier op zijn plaats. Ik meen echter in de geest van de heren Kortembout en Overweel te handelen door hier warme hulde te brengen aan schipper Schot en zijn zonen, die met voortdurende geestdrift dit voor netten en schip zo riskante werk uitvoeren.